بررسی تاثیر آموزش بر میزان آگاهی معلمین شهر کاشان از بیماری سالک در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹

مهندس عباس درودگر[۱]، زهره تشکر

چکیده

سابقه و هدف: با توجه به اهمیت آگاهی از بیماری در پیشگیری آن و بومی بودن سالک در منطقه و نقش معلمین در انتقال دانش و آگاهی‌ها و به منظور نقش تأثیر آموزش به معلمین بر میزان آگاهی آنها از بیماری سالک، این تحقیق روی معلمین مدارس ابتدایی و راهنمایی کاشان در سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹ انجام گرفت.

مواد و روش‌ها: تحقیق با طراحی نیمه‌تجربی انجام گرفت. از لیست معلمین، تعداد ۱۳۰۰ نفر انتخاب و در آزمون پری‌تست (Pretest) شرکت داده شدند. از این تعداد، ۷۷٦ نفر با مجری طرح همکاری کردند و در آزمون پست‌تست (Post test) نیز شرکت نمودند. لذا ۷۷٦ معلم مورد بررسی قرار گرفتند. میزان آگاهی را با ۱٦ شاخص آگاهی از نام بیماری، آشنایی با بیماری، اهمیت بهداشتی سالک در افت تحصیلی، نقش مسافرت به مناطق آلوده، زمان گزش ناقل، خطر ابتلا، واگیر بودن، چگونگی انتقال سالک به انسان، ناقل عامل بیماری، محل عامل بیماری، چگونگی زخم سالک، مخزن سالک در کاشان، راه‌های پیشگیری، وسایل حفاظت فردی، درمان سالک و برخورد با دانش‌آموز مبتلا به سالک، در یک فرم اطلاعاتی ثبت گردید و قبل از آموزش میزان آگاهی آنان تعیین گردید. سپس یک جزوهٔ آموزشی به آنها ارائه گردید. پس از گذشت یک ماه، مجددا میزان آگاهی با همان پرسش‌نامه اولیه بررسی شد و تغییرات آن با آماره MC Nemar مورد قضاوت آماری قرار گرفت. نقش سن، جنس، مدرسهٔ ابتدایی و راهنمایی، تأهل، سابقهٔ کار و مدرک تحصیلی با میزان آگاهی نیز مورد قضاوت آماری قرار گرفت.

یافته‌ها: از ۱۳۰۰ معلم مدارس ابتدایی و راهنمایی تعداد ۷۷٦ نفر (۵۹/۷ درصد) مورد بررسی قرار گرفتند. ٤٦۲ نفر در مدارس ابتدایی و ۳۱٤ نفر در مدارس راهنمایی تدریس می‌کردند. میزان عدم آگاهی از ۲۲/۲ به ۱۳/۱ درصد کاهش یافت و این کاهش روی تمام شاخص‌های بیماری سالک به لحاظ آماری معنی‌دار بود. کمترین آگاهی از عامل بیماری سالک (٦۹/۸ درصد) و بعد محل و مخزن بیماری (حدود ٤۲ درصد) بود. بیشترین تأثیر جزوهٔ آموزشی مربوط عدم آگاهی از عامل بیماری و واگیردار بودن بیماری بود (به ترتیب ۳۱/۷ درصد و ۱۹/۱ درصد). بعد از ارائه جزوهٔ آموزشی عدم آگاهی از عامل بیماری سالک به میزان ۳۸/۱ درصد، رابطه ابتلا به بیماری با افت تحصیلی دانش‌آموزان به میزان ۳۳/٤ درصد و بعد مخزن سالک به میزان حدود ۳۰ درصد کماکان وجود داشت.

نتیجه‌گیری: ارائهٔ جزوه آموزشی در مورد افزایش آگاهی از بیماری سالک مؤثر است، اما کافی نیست. تکرار برنامه و یا تغییر محتوای برنامه آموزشی بر میزان آگاهی را توصیه می‌نماید.

واژگان کلیدی: آگاهی از بیماری سالک، تأثیر آموزش بر آگاهی

۱ ـ دانشگاه علوم پزشکی کاشان ، دانشکده پزشکی

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-11-17]

مقدمه

لیشمانیوز نام گروهی از بیماری‌های تک‌یاخته‌ای است که توسط پشه‌خاکی‌های زیر خانواده فلبوتومینه منتقل می‌شود و از نظر بالینی به اشکال جلدی (سالک)، مخاطی (کالاآزار) و جلدی ـ مخاطی تقسیم می‌گردند. این بیماری در شمار بیماری‌های مشترک بین انسان و حیوان (Zoonotic) قرار دارد. فراوانی لیشمانیوزها در جهان بر خلاف سایر بیماری‌های عفونی رو به افزایش است (۱، ۲) و به صورت مشکلی بزرگ سلامت عمومی را تهدید می‌کند. بر اساس آمار سازمان بهداشت جهانی ۸۰ کشور جهان به انواع لیشمانیوزها آلوده می‌باشند و ۳۵۰ میلیون نفر در معرض ابتلا به این بیماری قرار دارند. در حال حاضر ۱۲ میلیون نفر به اشکال مختلف این بیماری مبتلا می‌باشند.

تعداد موارد جدید در هر سال ۱/۵میلیون نفر و تنها ۶۰۰۰۰۰ مورد آن به طور رسمی گزارش می‌شود. از این تعداد یک میلیون نفر به سالک مبتلا هستند (۴-۱)

این بیماری در اکثر نقاط ایران به صورت آندمیک در کانون‌های شهری و روستایی وجود دارد و شاید بتوان آن را مهم‌ترین بیماری انگلی شایع در کشور بعد از مالاریا دانست. همواره کانون‌های جدید بیماری در گوشه و کنار کشور ما ایجاد می‌شود و جمعیت بیشتری درگیر بیماری می‌شوند. این بیماری با اثرات اجتماعی و اقتصادی که بر جامعه می‌گذارد همواره مورد توجه بوده و برنامه‌ریزی‌های کشوری و ملی برای مبارزه و کنترل آن توسط کارگزاران بهداشتی انجام می‌شود. در ایران سالیانه حدود ۲۰۰۰۰ مورد سالک از نقاط مختلف گزارش می‌شود که بر اساس تحقیقات موجود آمار واقعی آن ۵-۴ برابر میزان گزارش شده است. از جمله کانون‌های بیماری که در سال‌های اخیر در بخش مرکزی ایران استقرار یافته است، شهرستان کاشان، آران و بیدگل و نطنز است. مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که درصد بالایی از جمعیت شهری و روستایی به این بیماری مبتلا هستند و از آن رنج می‌برند (۸-۵). کنترل لیشمانیوز معمولاً به دلیل مشخص نبودن بروز بیماری و پیچیدگی اکولوژیک و اختلافات اپیدمیولوژیک بیماری با مشکلاتی مواجه است. بنابراین پذیرفتن و تجویز یک روش کلی برای کنترل بیماری در تمام نقاط غیرعملی است و روش کنترل هر منطقه باید با توجه به شرایط و عوامل مختلف همان منطقه انتخاب گردد. از طرف دیگر با توجه به خطر گسترش بیماری در منطقه و اینکه این بیماری در حال حاضر واکسن شناخته شده‌ای ندارد و درمان آن گذشته از ایجاد مشکلات اقتصادی، دارای عواض جانبی مصرف دارو می‌باشد، یکی از راه‌های بسیار مؤثر مبارزه و پیشگیری بیماری، آموزش بهداشت است. به نظر می‌رسد مهم‌ترین محور عمده در کنترل سالک نیز آموزش بهداشت به جامعه و به گروه در معرض خطر (دانش‌آموزان) و یا گروهی است که نقش عمده در آموزش جامعه (معلمین) دارند. لذا معلمین مقاطع تحصیلی ابتدایی و راهنمایی در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفتند و تأثیر آموزش از طریق ارائهٔ یک جزوهٔ آموزشی بر میزان آگاهی معلمین مدارس ابتدایی و راهنمایی شهر کاشان در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ بررسی شد.

مواد و روش‌ها

تحقیق با طراحی نیمه‌تجربی (Quasi Experimental) انجام گرفت. از روی لیست به هنگام آموزش و پرورش فهرست اسامی معلمین

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-11-17]

مدارس مقاطع ابتدایی و راهنمایی هر واحد آموزشی تهیه شد. پس از موافقت آموزش و پرورش پرسش‌نامه‌ای که دربرگیرنده تمام اطلاعات شخصی و بیماری سالک بود در اختیار ۱۳۰۰ نفر از معلمین قرار گرفت و نسبت به سنجش آگاهی آنان قبل از آموزش اقدام گردید.

در مرحله بعد جزوهٔ آموزشی که دربرگیرنده اطلاعات مورد لزوم بیماری سالک بود در اختیار ۷۷٦ نفر از واحدهای مورد پژوهش که در آزمون پری‌تست شرکت کرده بودند، قرار داده شد تا نسبت به آموزش اطلاعات مورد لزوم اقدام گردد.

در مرحله آخر بعد از گذشت یک ماه از تاریخ توزیع جزوه آموزشی، اقدام به تکمیل مجدد پرسش‌نامه شد. اطلاعات به دست آمده با آماره Mc Nemar مورد قضاوت آماری قرار گرفت.

یافته‌ها

از ۱۳۰۰ معلم مقاطع ابتدایی و راهنمایی ۷۷٦ نفر مورد بررسی قرار گرفتند که ٤٦۲ نفر (۵۹/۵ درصد) در مدارس ابتدایی و ۳۱٤ نفر (٤۰/۵ درصد) در مدارس راهنمایی تدریس می‌کردند. در جدول شماره ۱ توزیع نمونه‌های مورد بررسی بر حسب خصوصیات آنها ارائه گردیده است و نشان می‌دهد ۵۵/۲ درصد معلمین از جنس مؤنث و ٤٤/۸ درصد از جنس مذکر بودند. ۳۱۰ نفر (٤۳/۱ درصد) در گروه سنی ٤۰-۳۰ سال (٤۸/٦ درصد مؤنث و ۳٦/۳ درصد مذکر) قرار داشتند. ۹۲/۳ درصد شرکت‌کنندگان متأهل بودند. ۷۹/۵ درصد (۵۹۵ نفر) معلمین کمتر از ۵ سال و ۳/۷ درصد بیش از ۱۰ سال سابقه کار داشتند و ٤٤/۱ درصد معلمین (۳۸ درصد خانم‌ها و ۵۱/۸ درصد آقایان) دارای مدرک تحصیلی فوق‌دیپلم بودند.

جدول ۱- توزیع معلمان مقطع ابتدایی و راهنمایی شهرستان کاشان بر حسب خصوصیات آن ها، ۸۰-۱۳۷۹

خصوصیات معلمین مورد بررسی	تعداد (درصد)
نوع مدرسه:	
- ابتدایی	٤٦۲ (۵۹/۵)
- راهنمایی	۳۱٤ (٤۰/۵)
جنس:	
- مرد	۳٤۸ (٤٤/۸)
- زن	٤۲۸ (۵۵/۲)
گروه های سنی:	
۳۰-۲۰سال	۱٦۱ (۲۰/۷)
٤۰-۳۰سال	۳۲۹ (٤۲/٤)
۵۰-٤۰سال	۲۷٤ (۳۵/۳)
٦۰-۵۰سال	۱۲ (۱/٦)
سابقه کار:	
کمتر از ۵سال	۵۹۵ (۷۹/۵)
۱۰-۵	۱۲٦ (۱٦/۸)
بیشتر از ۱۰سال	۵۵ (۳/۷)
مدرک تحصیلی:	
لیسانس	۱۲۵ (۱٦/۷)
فوق دیپلم	۳۳۱ (٤٤/۱)
دیپلم	۲۹٤ (۳۹/۲)

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-11-17]

تأثیر جزوه آموزشی بر شاخص‌های آگاهی از بیماری سالک در جدول شماره ۲ ارائه گردیده است و نشان می‌دهد که میزان عدم آگاهی از شاخص‌های بیماری از ۲۲/۲ درصد به ۱۳/۱ درصد کاهش یافته است و آماره Mc Nemar داد که این تأثیر به لحاظ آماری معنی‌دار است (P<۰/۰۰۰۰).

جدول ۲- توزیع ۷۷۶ معلم مقاطع ابتدایی و راهنمایی شهر کاشان برحسب میزان آگاهی از شاخص های بیماری سالک در قبل و بعد از آموزش ۸۰ - ۱۳۷۹

آگاهی از بیماری سالک بعد از آموزش / آگاهی از بیماری سالک قبل از آموزش	داشته	نداشته	جمع
داشته	۹۶۶۵ (۷۷/۸)	۰	۹۶۶۵ (۷۷/۸)
نداشته	۱۱۲۹ (۹/۱)	۱۶۲۲ (۱۳/۱)	۲۷۵۱ (۲۲/۲)
جمع	۱۰۷۹۴ (۸۶/۹)	۱۶۲۲ (۱۳/۱)	۱۲۴۱۶ (۱۰۰)

* اعداد داخل پرانتز معرف درصد هستند

عدم آگاهی از جزئیات بیماری سالک در قبل از آموزش در نمودار شماره ۱ ارائه گردیده است و نشان می‌دهد که کمترین آگاهی مربوط به عامل بیماری سالک بوده است که ۶۹/۸ درصد معلمین از آن اطلاعی نداشته‌اند و بعد عامل بیماری با ۴۳/۳ درصد بوده است.

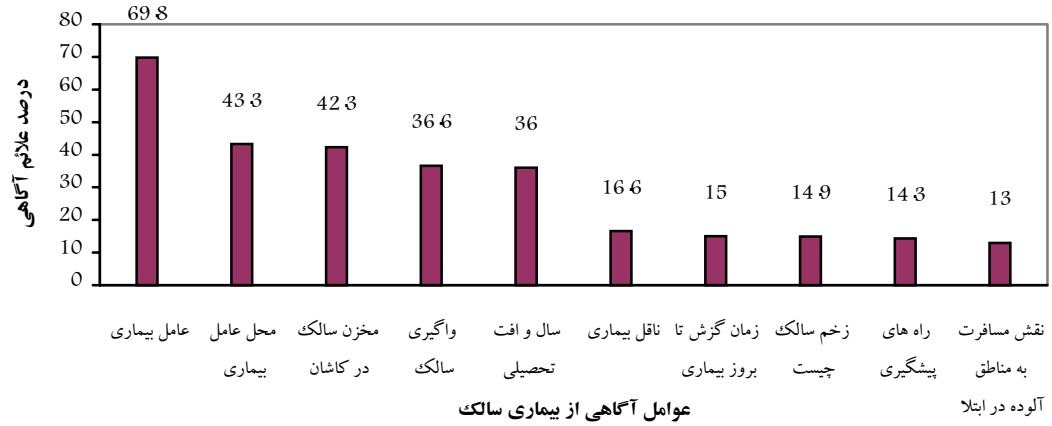

نمودار ۱- توزیع ۷۷۶ معلم مقاطع ابتدایی و راهنمایی شهر کاشان در مورد عدم آگاهی از جزئیات بیماری سالک ۸۰-۱۳۷۹

اجرای برنامه آموزش، موجب افزایش در تمام شاخص‌های آگاهی از بیماری سالک گردید و آماره Mc Nemar نشان داد که این تأثیر به لحاظ آماری معنی‌دار است (P<0/05). میزان موفقیت برنامه آموزش در زمینه بیماری سالک بر شاخص‌های آن، در نمودار شماره ۲ ارائه گردیده

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-11-17]

است و نشان می‌دهد که بیشترین موفقیت مربوط به آگاهی از عامل بیماری سالک به میزان ۳۱/۷ درصد و در مرحله بعد مسئله آگاهی از واگیردار بودن آن به میزان ۱۹/۱ درصد بود

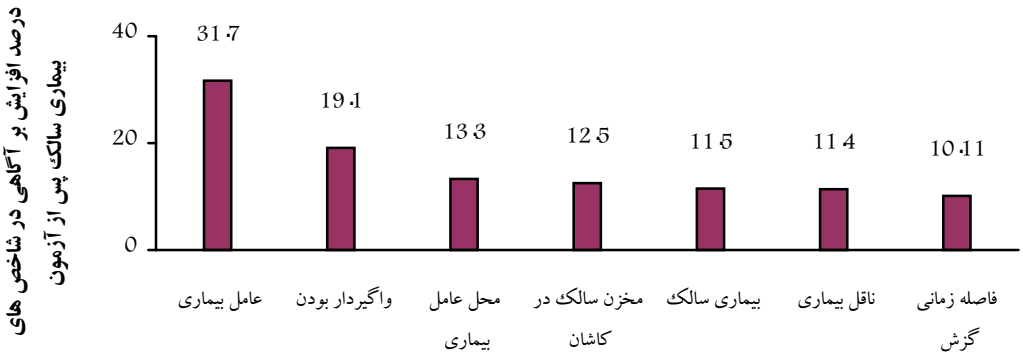

نمودار ۲- توزیع ۷۷۶ معلم مقاطع ابتدایی و راهنمای شهر کاشان برحسب درصد افزایش آگاهی شاخص های بیماری سالک، سال ۸۰-۱۳۷۹

تداوم عدم آگاهی جزئیات بیماری سالک با وجود آموزش در نمودار شماره ۳ ارائه گردیده و نشان می‌دهد که آسیب پذیرترین شاخص آن عدم اطلاع از عامل بیماری سالک به میزان ۳۸/۱ درصد و بعد از آن عدم اطلاع از تأثیر ابتلای دانش‌آموز به سالک در افت تحصیلی آنان به میزان ۳۳/٤ درصد بود

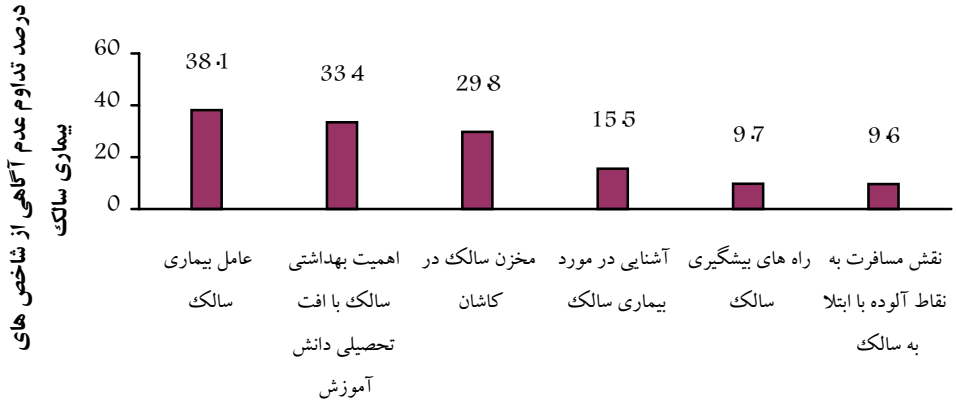

نمودار ۳- توزیع ۷۷۶ معلم مقاطع ابتدایی و راهنمایی شهر کاشان برحسب تداوم عدم اطلاع از شاخص های بیماری سالک بعد از آموزش، سال ۸۰- ۱۳۷۹

بحث

تحقیق نشان داد که آموزش جزئیات بیماری سالک میزان آگاهی را افزایش می‌دهد، اما کافی نیست. در این مطالعه آسیب پذیرترین شاخص‌های آگاهی از بیماری سالک، عدم اطلاع از عامل بیـماری سالک، عدم اطلاع از تأثیر سالک در افت تحصیلی دانش‌آموز، آشنایی در مورد بیماری سالک، مخزن سالک در کاشان و راه‌های پیشگیری سالک و نقش مسافرت به نقاط آلوده با ابتلا به سالک بودند. به نظر می‌رسد با توجه به عدم افزایش آگاهی موارد

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-11-17]

فوق، مشکل همچنان ادامه یابد. لذا باید با تکرار برنامه و یا تغییر محتوای برنامه آموزشی میزان آگاهی را به میزان بیشتری افزایش داد.

مطالعات مشابه در زمینه‌های دیگر مانند بررسی تأثیر آموزش بر نتایج غیر رضایت‌بخش آزمایش پاپ اسمیر در مراکز بهداشتی درمانی شهرستان شاهرود (۹)، بررسی میزان تأثیر برنامه آموزش بهداشت توسط معلمان بر پیشگیری از اکسیوریازیس در دبستان‌های دخترانه شهر اردکان (استان فارس) (۱۰)، بررسی میزان تأثیر آموزش به روش ترکیبی، بر آگاهی، نگرش و عملکرد مادران دارای کودک زیر ۵ سال در زمینه عفونت‌های حاد تنفسی (ARI) در دو روستای استان مرکزی (۱۱) و بررسی میزان تأثیر آموزش بر آگاهی، نگرش و عملکرد دندانپزشکان تجربی شیراز درباره ایدز (۱۲)، بررسی نگرش مادران نسبت به آموزش مسایل بلوغ دختران دوره راهنمایی در شهر تهران (۱۳)، تأثیر آموزش بر عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت در مراجعین به بیمارستان‌های تابعه دانشگاههای تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت شهر تهران (۱٤) و بررسی تأثیر آموزش بر میزان آگاهی مادران کودکان مبتلا به فلج مغزی از نحوه مراقبت آنان (۱۵) اثر آموزش را در افزایش آگاهی واحدهای مورد پژوهش نشان داده است.

References:

۱- اردهالی ص و همکاران. انگل لیشمانیا و لیشمانیوزها. چاپ دوم، سال ۱۳۷۷، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.

2- Service MW. Medical entomology for students. 1st ed. Chapman & Hall, 1995; 95-103.

3- Brown HW, Franklin AN. Basic clinical parasitology. Appleton Century – Wofts, USA 1987; 67, 76, 273-74.

4- World Health Organization. The leishmaniasis Tech. Rep Ser. 701, 1984.

۵- سمینار بررسی لیشمانیوز در ایران. سال ۱۳۷۰. دانشکده علوم پزشکی دانشگاه امام حسین (ع) .

٦- محبعلی م. بیماری های تک یاخته ای مشترک بین انسان و حیوانات. نشر هادی، چاپ دوم ، تهران، سال ۱۳۷۵.

۷- درودگر ع و همکاران. شیوع لیشمانیوز جلدی در منطقه جنوب شرق کاشان. مجله علوم پزشکی کرمان، ۱۳۷۵؛ دوره سوم، شماره ۲ .

۸- درودگر ع و همکاران. شیوع لیشمانیوز جلدی در کانون جدید کاشان. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ۱۳۷٦؛ شماره ۱۷.

۹- عجمی م ا، کشاورز م. بررسی تاثیر آموزش بر نتایج غیر رضایت بخش آزمایش پاپ اسمیر در مراکز بهداشتی درمانی شهرستان شاهرود. دانش و تندرستی، ۱۳۷۸؛ سال ۲، شماره ۲، صفحه ۳٦.

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-11-17]

۱۰- عبدی م، قرانی پور ف، صدرایی ج. بررسی میزان تاثیر برنامه آموزش بهداشت توسط معلمان بر پیشگیری از اکسیوریازیس در دبستانهای دخترانه شهر اردکان (استان فارس). دانشور، ۱۳۷۹؛ سال ۷، شماره ۲۷، صفحه ٦٥.
۱۱- حیدرنیا ع، فقیه زاده س، عسگری مجد آبادی ح. بررسی میزان تاثیر آموزش از طریق ترکیبی، بر آگاهی، نگرش و عملکرد مادران دارای کودک زیر ۵ سال در زمینه عفونتهای حاد تنفسی (ARI) در دو روستای استان مرکزی. دانشور، ۱۳۷۷؛ سال پنجم، شماره ۲۰، صفحه ۹-۱۳.

۱۲- رزاقی ع، شجاعی زاده د. بررسی میزان تاثیر آموزش بر آگاهی، نگرش و عملکرد دندانپزشکان تجربی شیراز در باره ایدز. مجله طبیب شرق، ۱۳۷۸؛ سال اول، شماره ۲، صفحه ۱۱۱ تا ۱۱٦ .
۱۳- کریمی ا. بررسی نگرش مادران نسبت به آموزش مسایل بلوغ دختران دوره راهنمایی در شهر تهران. فصلنامه پرستاری ومامایی ایران، ۱۳۷۷؛ سال ۱۲، شماره ۱۹ و ۱۸، صفحه ٧٤ تا ٧٩.
١٤- حیدرنیا ع، صادقی پور وجدانی ع. تعیین تاثیر آوزش بر عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت در مراجعین به بیمارستانهای تابعه دانشگاه های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت شهر تهران. فصلنامه پرستاری و مامایی ایران، ۱۳۷۷؛ شماره ۱۹ و ۱۸، صفحه ٤٦-٤٠.

۱۵- کاشانی نیا ز، کرمانشاهی س، طلاکوب ص. بررسی تاثیر آموزش بر میزان آگاهی مادران کودکان مبتلا به فلج مغزی از نحوه مراقبت آنان. دانشور، ۱۳۷۷؛ سال پنجم، شماره ۲۰، صفحه ۱۳ تا ۱۷.

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-11-17]